ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ ІНСТИТУТ
імені Митрополита Київського і всієї України, Предстоятеля Української Православної Церкви Блаженнішого Володимира
Міжрегіональної Академії управління персоналом

ДЕРЖАВНИЙ АРХІВ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

ДЕРЖАВНИЙ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИЙ ЗАПОВІДНИК "МЕЖИБІЖ"

ХМЕЛЬНИЦЬКА ЄПАРХІЯ
Української Православної Церкви

ЗБІРКА НАУКОВИХ ПРАЦЬ

ПЕДАГОГІКА ДУХОВНОСТІ

з благословення Митрополита Київського і всієї України,
Предстоятеля Української Православної Церкви
Блаженнішого Володимира

Хмельницький, 2012

УДК 281.9.44
ББК 86.372.44
П 45

Редакційна колегія:

Білий Л.Г., кандидат педагогічних наук, директор Хмельницького інституту МАУП; ***Байдич В.Г.,*** кандидат історичних наук, директор Державного архіву Хмельницької області; Митрополит Хмельницький і Старокостянтинівський ***Антоній,*** кандидат богослов'я; ***Вашеняк І.Б.,*** кандидат історичних наук, доцент; ***Гундерук Л.М.,*** кандидат психологічних наук, доцент; ***Дацюк О.А.,*** кандидат богослов'я, секретар Хмельницької єпархії УПЦ; ***Погорілець О.Г.,*** директор Державного історико-культурного заповідника "Межибіж"; ***Парандій В.О.*** (відповідальна за випуск).

Рецензенти:

Кралюк П.М., доктор філософських наук, професор. Перший проректор Національного університету "Острозька академія".

Мордвінцев В.М., доктор історичних наук, професор. Заступник декана історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Рекомендовано до друку рішенням вченої ради Хмельницького інституту Міжрегіональної Академії управління персоналом (Протокол №4 від 24 квітня 2012 р.)

ПЕДАГОГІКА ДУХОВНОСТІ: Збірка наукових праць в 2-х частинах./ Ред. кол. Білий Л.Г. (голова) та ін. – Хмельницький, 2012. – 284 с.

У Частині 1 збірки подано наукові статті за матеріалами роботи Всеукраїнської науково-практичної конференції "Пересопницьке Євангеліє: духовна святиня українського народу" (до 455-річчя з початку написання Пересопницького Євангелія), яка відбулася 12 травня 2011 року. У Частині 2 збірки подано матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції "Історія, культура та освіта: християнський вимір", яка відбулася 4 травня 2012 року. У наукових публікаціях порушуються актуальні питання: історії створення Пересопницького Євангелія, духовності народу, історичного розвитку України та ін.

Адресовано широкому колу читачів, причетних до вивчення вітчизняної історії та культури: учням, студентам, магістрантам, науковцям, викладачам вищих навчальних закладів та вчителям загальноосвітніх шкіл.

За зміст статей несуть відповідальність автори. Редакційна колегія не завжди поділяє погляди авторів.

©Хмельницький інститут МАУП, 2012
©Автори статей

Частина 2. Історія, культура та освіта: християнський вимір 126

Митрополит Хмельницький і Старокостянтинівський АНТОНІЙ
ЗВЕРНЕННЯ 127

Білошицький С.В.
КРИЗА ДУХОВНИХ ОСНОВ ТА СВІТОГЛЯДНИХ ОРІЄНТИРІВ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА 129

Григоренко О.П.
ІВАН ОГІЄНКО (МИТРОПОЛИТ ІЛАРІОН) – КУЛЬТУРНО-ОСВІТНІЙ, ДЕРЖАВНИЙ І РЕЛІГІЙНИЙ ДІЯЧ В ІСТОРІЇ УКРАЇНИ 137

Нікітіна О.В., Данилюк І.А.
СЬОГОДЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО СЕКУЛЯРНОГО СУСПІЛЬСТВА – ПОГЛЯД РЕАЛІСТІВ 147

Гуменюк І.П.
ОСНОВНІ АСПЕКТИ ТА НАПРЯМКИ ВИХОВАННЯ ПРАЦЕЛЮБНОСТІ МОЛОДОГО ПОКОЛІННЯ В СІМ'Ї ТА ШКІЛЬНОМУ КОЛЕКТИВІ СЕЛА ВІВСЯНИКИ (КОЗЯТИНСЬКИЙ РАЙОН ВІННИЦЬКА ОБЛАСТЬ) В 1920-Х-1940-Х РОКАХ 151

Трембіцький А. М.
ОСОБИСТІСНО-ІНДИВІДУАЛЬНИЙ СВІТ ОЛЕНИ ЧЕХІВСЬКОЇ (СІЦІНСЬКОЇ) 159

Бабій Н.В.
ВНЕСОК ХРИСТИНИ АЛЧЕВСЬКОЇ У РОЗВИТОК НАРОДНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ 165

Блажевич Ю. І.
«ЦІЛЮЩІ» ДЖЕРЕЛА ХМЕЛЬНИЧЧИНИ: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ 170

Коцюк В.Д.
ВІДРОДЖЕННЯ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ НА ПОДІЛЛІ В ПЕРІОД З БЕРЕЗНЯ 1917 РОКУ ПО ЛИСТОПАД 1920 РОКУ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ) 176

Медведюк О. Б.
ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ НА ЗАСАДАХ ХРИСТИЯНСЬКОЇ МОРАЛІ 182

Михайлова С.В.
РОЗВИТОК ЖІНОЧОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ НА ПОДІЛЛІ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТ. 199

Гончар О.О.
ІВАН ОГІЄНКО ПРО ДРУКАРСТВО НА ПОДІЛЛІ 204

04.08.2011. – №31. 9. Садомська Л. Здоров'я і з неба роси / Л. Садомська // «Подільські вісті». – 12.07.2011. – №102-103. 10. Панок Д. На Білогірщині є джерело, водою якого лікуються від варикозу / Д. Панок // «Є Поділля». – 02.06.2011. – №22. 11. Шандовська Л. Знайти замуроване цілюще джерело і збудувати на тому місці храм допомогла Матір Божа / Л. Шандовська // «Є Поділля». – 07.04.2011. – №14. 12. Захарчук Т. Підземні «аптеки» Хмельниччини / Т. Захарчук // «Є Поділля». – 23.09.2010. – №38. 13. Там само. 14. Там само. 15. Там само. 16. Щегельська О. Таємниці одного монастиря / О. Щегельська // «Є Поділля». – 21.04.2011. – №16.

Коцюк В.Д.
кандидат історичних наук,
заступник директора з навчально-виховної роботи
Хмельницького інституту МАУП

ВІДРОДЖЕННЯ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ НА ПОДІЛЛІ В ПЕРІОД З БЕРЕЗНЯ 1917 РОКУ ПО ЛИСТОПАД 1920 РОКУ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ)

Ідея української національної школи широко і сильно зазвучала навесні і влітку 1917 р., коли національно-прогресивні сили почали активно будувати перші підвалини української державності. В складі Тимчасового уряду була посада Генерального секретаря у справах освіти. Але до створення української школи в часи правління петроградської демократії справа не дійшла [1].

З приходом до влади Центральної Ради можливості національного шкільного будівництва значно зросли. За листопад 1917 – квітень 1918 рр. український уряд фактично заклав фундамент української школи. В грудні 1917 р. в Генеральній Шкільній Раді при Генеральному Секретаріаті Освіти УНР було розпочато підготовку плану управління освітніми справами. Вироблений проект був розглянутий і схвалений на нараді в справі організації народної освіти, яка відбулася в Києві 15-20 грудня 1917 р. В її роботі брали участь представники Генерального Секретаріату Освіти, міських і земських самоврядувань, учительських спілок "усіх націй", в тому числі Русова, Музиченко, Пастернак (українці), Нюрнберг (євреї), Жукевич (поляк), Луначарська, Володкевич (росіяни) та інші [2].

В пояснювальній записці до плану управління народною освітою було сказано, що він повинен відповідати трьом головним завданням: а) всім народам УНР забезпечити розвиток освіти і школи; б) щоб в освітній справі була повна єдність, яка "забезпечувала б можливість спільними силами боротися з тією темрявою, що охопила нашу землю після чужого поневолення"; в) децентралізація управління "повинна бути можливо широкою" [2]. План передбачав створення цілої системи національних і загальних (сільські, міські, губернські, всеукраїнські) Рад освіти. Національні ради створювалися за єдиним принципом і мали представників від: а) населення; б) організованого вчительства; в) культурно-просвітніх

організацій.

В загальні (об'єднуючі) Ради освіти входили представники всіх національностей від: а) населення (земств і міст); б) національних Рад освіти; в) організованого вчительства кожної нації; г) комісар по народній освіті.

Губернські і повітові Ради освіти виділяли з свого складу виконавчі органи-управи [2].

Розмежування функцій між губернськими і повітовими Радами освіти було проведено так, щоб передати на місця максимум освітньої роботи. Зокрема, повітові Ради освіти розпоряджалися всіма освітніми справами повіту (за винятком середніх шкіл) і здійснювали керівництво сільськими Радами освіти. Губернські Ради відали тільки середніми школами і об'єднували діяльність повітових освітніх Рад. Ради освіти діяли на засадах демократизму. Їх члени обиралися на три роки від: а) всього населення (міських дум і земств) і національних громад; б) вчительства; в) освітніх організацій. Представники влади, комісари по народній освіті, мали в Радах лише дорадчий голос [2].

Для педагогічного керівництва школами, надання методичної допомоги вчителям запроваджувалися інструктори, які повинні були мати відповідну загальну і педагогічну освіту та вчительський стаж. Вони не мали ніякої адміністративної влади. Їх обирали учительські з'їзди або вчительські спілки і затверджували відповідні Ради освіти. Інструкторів повинні були мати міста, повітові і губернські земства, а також секретарство [2].

На чолі всієї освітньої справи всіх національностей УНР було Генеральне Секретарство Освіти із законодавчим органом – Генеральною Радою Освіти. Головою даної Ради був Генеральний секретар освіти. На чолі освіти українського народу було те ж саме Генеральне Секретарство Освіти з Українською Радою Освіти, а на чолі освіти кожного з інших народів України – Відділ по народній освіті чи Департамент при відповідному національному Генеральному секретарстві (великоруське, єврейське, польське) з відповідними національними Радами освіти при них [2].

Хоча офіційно проект управління освітою в УНР не став законом, але насправді ним керувалися. При цьому саме життя вносило відповідні корективи: розширяло функції комісарів і інструкторів, іноді надаючи комісарам деякі функції інструкторів і навпаки; дещо за іншими принципами складалися Ради освіти, які переважно звалися шкільними радами. Щоб стати законом, цей проект мав пройти через державні законодавчі органи, але встановлення в Україні радянської влади в січні 1918 р., а потім гетьманський переворот в квітні 1918 р. не дали змоги зробити це.

За Гетьманщини національно-персональна автономія і відповідні освітні органи були ліквідовані, замість децентралізації знову почав брати верх принцип централізації, місце принципу демократизму заступив бюрократизм. Шкільні Ради в багатьох місцях "були розігнані, або зосталися

без усякої влади та випливу на справи освіти". Керувати освітою на місцях стали "старі цензовані земства...." на все життя школи "почали накладати свою адміністративну руку" повітові і губернські старости [2].

На Поділлі початком відродження української шкільної освіти можна вважати квітень 1917 р. Саме у цьому місяці у м. Кам'янці-Подільському відбулося надзвичайне губернське зібрання, на якому, після доповіді Подільського товариства "Просвіта" щодо українізації народної освіти, були ухвалені постанови, в яких говорилось, що в школах Подільської губернії навчання повинно вестись рідною мовою учнів. Для підготовки вчителів вирішено організувати влітку в Кам'янці-Подільському, Вінниці та Балті курси української мови, педагогіки та інших наук. Восени 1917 р. планувалося запровадити в учительських семінаріях Подільської губернії викладання української мови, письменства та історії України. З осені 1918 р. у всіх подібних навчальних закладах викладання предметів повинно було проводитись українською мовою [3].

Виконання цього завдання було справою непростою, але особливо воно ускладнилося зі вступом в кінці лютого 1918 р. на територію Поділля австро-угорських військ. Хоч формально цивільна влада на Поділлі належала губернському комісару УНР, а в повітових – повітовим комісарам, але фактично австро-угорці, користуючись перевагою в збройній силі, робили, що хотіли, не звертаючи уваги на місцеві адміністрації. Повсюди проводилися "репресії, арешти, карательні експедиції, реквізиції... і на превеликий жаль, караюча рука місцевої влади виключно падала на голову корінних, національно свідомих синів України, які всі сили, все життя своє готові віддати на службу рідному краєві..." [4]. В першу чергу це стосувалося українського учительства.

Зрозуміло, що подібні обставини не дуже сприяли в цей час розвиткові шкільної освіти на Поділлі, проте він все-таки відбувався. Зокрема, в доповіді голови Подільської губернської управи В. Приходько Подільському губерніальному народному зібранню зазначалося, що на протязі 1917-1918 рр. на території Поділля "заходами Земств, Товариств та кооперативів відкрито до 100 вищих початкових шкіл. Більшість цих шкіл відкрито у містечках та селах" [5].

Згідно повідомлення журналу "Село", який видавався Подільською губернською управою, лише Вінницьке повітове земство з початку 1918/1919 навчального року мало відкрити 12 нових вищих початкових шкіл у повіті та прохало Міністерство освіти заснувати дві такі школи в м. Жмеринці [6].

Навчання в усіх школах повинно було розпочатися, згідно повідомлення міністерства народної освіти УНР, з 1 вересня 1918 р. [7]. Особам, які закінчили навчання в середніх та вищих початкових школах, планувалося видавати "атестати та свідоцтва на двох мовах: державній українській та російській" [8].

У червні 1918 р. журнал “Село” помістив на своїх сторінках звернення до подільського вчительства Управи Всеподільської учительської спілки, яка поставила перед собою в цей час завдання “організувати при Управі педагогічно-видавничу комісію, яка б з’єднала всі учительські сили Поділля, охочі і здатні до педагогічно-літературної роботи, коло складання й видання для школи книжок на українській мові” [9]. Поряд з подібними зверненнями публікувалися на сторінках місцевих періодичних видань повідомлення про надзвичайно важке становище українського вчительства. Зокрема, зазначалося, що “... з кожним днем гіршає становище народного учителя: нечувана дорожнеча, невелика платня, та й ту учителі не одержують місяцями. Учительство тижнями не бачить гарячої страви, часто не має навіть хліба, не має в чому виходити в клас” [10]. Доходило навіть до самогубств. Так журнал “Село” з “глибоким жалем” доводив до відома громадянства, що у селі Пилиповські-Коричінці Летичівського повіту “випалом із гвинтівки сам собі смерть заподіяв учитель В.Калачов... Матеріальне становище небіжчика було надзвичайно погане – страдникові не вистачало сил боротися далі з тяжким життям” [11].

Не дивлячись на вищезгадані проблеми, з настанням нового 1918/1919 навчального року школа продовжила свою працю. Одразу виявилася велика нестача вчительських кадрів в Брацлавському і Ольгопільському повітах Подільської губернії. Зокрема повідомлялось, що в Ольгопільському повіті місцеві вчителі переживають важкі часи у зв’язку з тим, що “небезпечним елементом для держави тепер вважають всіх тих, що проводили українізацію школи, організовували селянські театри і взагалі працювали як культурні українці. Почалося серед учителів біженство” [12].

В жовтні 1918 р. місцеві періодичні видання повідомляли про те, що з початку “біжучого навчального року Міністерство Народної Освіти відкрило 50 українських гімназій, котрі будуть удержуватися за державний кошт” [13]. Одну з цих гімназій, в складі трьох молодших класів, було відкрито в Кам’янці-Подільському. Згідно з розпорядженням Міністерства освіти УНР вона мала бути мішаною (для хлопців і дівчат).

Стосовно кількості нижчих початкових, вищих початкових шкіл на Поділлі, то на початок березня 1919 р. в різних повітах Подільської губернії існувала наступна кількість шкіл різних типів [14]:

№ п/п	Повіти	Кількість існуючих шкіл	
		Нижчих початкових	Вищих початкових
1.	Балтський	454	13
2.	Брацлавський	283	20
3.	Вінницький	212	19
4.	Гайсинський	234	13
5.	Кам’янецький	230	14

6.	Літинський	153	9
7.	Летичівський	246	6
8.	Могилівський	214	12
9.	Ольгопільський	222	10
10.	Проскурівський	242	6
11.	Ново-Ушицький	226	9
12.	Ямпільський	219	11
	Разом:	**2935**	**142**

З постанням на початку червня 1919 р. у Кам'янці-Подільському державного центру Української Народної Республіки розпочалася активна діяльність уряду, в тому числі і Міністерства освіти УНР. На цей час перед міністерством стояли такі завдання, які випливали з його попередньої теоретичної праці: 1) дерусифікація шкіл на Поділлі; 2) вироблення для шкіл такої програми, яка відповідала б новим вимогам педагогіки та життя; 3) забезпечення школи українськими підручниками; 4) поглиблення праці на полі дошкільного виховання та позашкільної освіти [15].

Для втілення в життя цих завдань потрібні були нові рішення і люди, віддані ідеї української державності, які могли б їх реалізувати в життя. Тому Міністерство освіти з перших же днів своєї діяльності в Кам'янці-Подільському приступило до переведення в життя закону про управління народною освітою, що був затверджений Директорією ще 24-го лютого 1919 р. в місті Рівному. Згідно з цим законом, управління народною освітою децентралізовується, а саме, передається колегіальним органам з представників трьох елементів – землі (представників місцевого самоврядування), влади (комісар народної освіти) та організованого вчительства (виборні члени вчительських спілок). Отже, заснування шкільних рад при земствах та введення в шкільні управи членів земських управ мало своїм завданням міцно зв'язати шкільне управління з самоврядуванням.

Через тиждень після того, як Міністерство освіти прибуло з Коломиї до Кам'янця-Подільського і розпочало свою працю, було вироблено основні напрямки роботи для департаменту нижчої освіти: 1) переглянути програми вищих початкових шкіл; 2) перевести в життя закон про перехід із вищої початкової школи у відповідні класи середньої без іспитів; 3) видати закон про обов'язкове навчання співу нарівні з іншими науками у вищих початкових школах і про поліпшення стану його навчання в нижчих; 4) впорядити низку нових вищих початкових шкіл і т.п. [16].

Найбільш відповідальною працею, якою зайнялося Міністерство освіти в цей час, слід визнати виготовлення в остаточній редакції проекту програми єдиної школи 1-го та 2-го ступеню. В зв'язку з військовими подіями в Галичині в Кам'янці-Подільському опинилася значна кількість галичан-педагогів. Міністерство освіти вирішило використати цю нагоду й

утворило комісію в складі 28 осіб, з 14 галичан і 14 наддніпрянців, під головуванням товариша міністра освіти П.І.Холодного для розгляду проекту програми єдиної школи, який був складений ще в Києві за участю найвидатніших українських педагогів [15].

В Кам'янці-Подільському "Комісія для технічного переведення реформ школи в Україні" розпочала свою роботу 20 липня 1919 р. і вела спершу до 26 липня наради над запропонованим їй загальним законопроектом одноцільної школи на Україні, а від 28 липня працювала в спеціальних комісіях над планами навчання окремих предметів. По "основному питанню було вирішено заснувати єдину школу в трьох ступенях..." [17]. В результаті праці цієї комісії було виготовлено і надруковано в 1919 р. накладом Міністерства освіти УНР в Кам'янці-Подільському "Проект єдиної школи на Вкраїні. Книга І. Основна школа".

Згідно повідомлення "Робітничої газети" від 26 вересня 1919 р. на засіданні "Ради Міністра Народної Освіти були ухвалені такі назви ступенів майбутньої єдиної школи: І – (бувша нижча початкова) – основна молодша; ІІ – (бувша вища початкова) – основна старша; ІІІ – (бувша середня школа) – колегія" [18].

В жовтні 1919 р. в багатьох періодичних виданнях, зокрема у часопису "Шлях" від 21 жовтня 1919 р., було надруковано "Статут Єдиної школи". В ньому, зокрема, зазначалося:

– для виховання дітей громадян УНР установлюється загальноосвітня Єдина школа в складі одинадцяти класів з розділенням на три поділи або ступеня. Перший ступінь має чотири класи: І, ІІ, ІІІ та ІV; другий – три класи: V, VI та VII; третій – чотири класи – VIII, IX, X та XI.

Виховання в Єдиній школі проводиться на ґрунті національно-державному, на основі діяльного принципу: "навчання в Єдиній школі ведеться мовою українською. Можуть бути засновані на державні кошти школи з іншою викладовою мовою; Єдина школа може бути мішана, з спільним навчанням дітей обох полів, або тільки хлоп'яча, або дівчача, як установить для першого та другого ступеня Повітова шкільна Рада, а для третього ступеня Губерніальна шкільна Рада; кожен ступінь Єдиної школи може існувати або окремо, або в сполученні з іншими; для дітей шкільного віку всіх громадян Республіки навчання в перших сьомих класах Єдиної школи безплатне" [19].

Що стосується забезпечення початкових шкіл Поділля необхідними підручниками, то влітку 1919 р. навіть було зроблено спробу друкувати їх за кордоном. Так газета "Трудова громада" від 16 серпня 1919 р. повідомляла, що Міністерство освіти "цими днями висилає до Відня, Липську і Стокгольму уповноважених осіб для видання там шкільних книг і підручників" [20].

Основним завданням, яке стояло в досліджуваний період перед

національно-свідомою українською громадськістю і, насамперед, перед демократичним українським вчительством, була побудова національної школи в Українській Народній Республіці. На Поділлі це завдання, станом на листопад 1920 р., ціною неймовірних зусиль, було виконано – тут вже була створена нижча початкова школа і досягнуто значних успіхів у розвитку вищої початкової та середньої школи. Досягнення цього результату стало можливим лише завдяки зусиллям по втіленню в життя освітніх планів різними гілками місцевої влади, постійного надання ними різноманітної допомоги шкільним закладам Поділля. Досить значним є внесок у цю справу і місцевих періодичних видань, які постійно приділяли велику увагу висвітленню намагань передової громадськості УНР примусити всі цивільні і військові чинники об'єднати свої зусилля для створення фундаменту майбутньої будівлі української школи.

Список джерел та літератури:

1. Винниченко В. Відродження нації (Історія української революції. Марець 1917. – грудень 1919 р.). – Ч.1. – Київ-Відень, 1920. – С.315-320. 2. Кукурудзяк М.Г., Собчинська М.М. Реформи системи управління освітою в Українській Народній Республіці // Наукові праці Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету: Історичні науки. – Кам'янець-Подільський, 1997. – С.135. 3. Лозовий В.С. Поділля в добу Центральної Ради. – К., 1999. – С.7. 4. Державний архів Хмельницької області (далі – ДАХО). – Ф.Р.– 1158. – Оп.1. – Спр.8. – Арк.8-9. 5. ДАХО. – Ф.Р.– 260. – Оп.1. – Спр.38. – Арк.49-52. 6. Нові вищі початкові школи // Село. – 1918. – № 18. – 21 червня. – С.13. 7. Заняття в школах // Село. – 1918. – № 18. – 21 червня. – С.13. 8. Атестати та свідоцтва // Село. – 1918. – № 18. – 21 червня. – С.13. 9. До Подільського учительства // Село. – № 18. – 21 червня. – С.15. 10. Становище українських учителів // Село. – № 19. – 24 червня. – С.13-14. 11. Село. – 1918. – № 8. – 24 лютого. – С.29. 12. В Ольгопільському повіті // Село. – 1918. – № 30-31. – 1 вересня. – С.22. 13. Селяне! Посилайте своїх дітей до рідної школи // Село. – 1918. – № 40-41. – 15 жовтня. – С.4. 14. ДАХО. – Ф.Р. – 260. – Оп.1. – Спр.38. – Арк.81-84. 15. Сірополко С. Освітня політика на Україні за часів Директорії // Збірник пам'яті Симона Петлюри. – К.: Фенікс, 1992. – (Прага, 1930). – С.166-167. 16. В Міністерстві освіти // Подільський край. – 1919. – № 410. – 10 июля. – С.2. 17. Алискевич А. Нова українська школа // Галицький голос. – 1919. – Ч.1. – 16 серпня. – С.3. 18. Назви ступенів // Робітнича газета. – 1919. – № 506. – 26 вересня. – С.2. 19. Статут Єдиної школи // Шлях. – 1919. – Ч.50. – 21 жовтня. – С.1-2. 20. Хроніка // Трудова громада. – 1919. – № 39. – 16 серпня. – С.7.

Медведюк О. Б.
вчитель-методист ліцею №17 м. Хмельницького

ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ НА ЗАСАДАХ ХРИСТИЯНСЬКОЇ МОРАЛІ

Ми живемо в особливі часи. З одного боку, сучасна епоха несе нам нові перспективи і нове натхнення, а з іншого – кидає виклик. Одинадцять років тому людство увійшло у нове десятиріччя, нове століття і нове тисячоліття. Оглядаючи ті події, котрі залишило після себе XX століття,